

УДК 352.07

Макух О. І., Якобчук С. М., викл. (Рівненський інститут Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»)

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК МЕХАНІЗМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ КРАЇНИ

В умовах подолання наслідків світової фінансової кризи існує проблема нестачі потенційних інвестицій в інфраструктуру українських регіонів і міст. Партнерство держави та бізнесу спрямоване на досягнення економічних і соціальних цілей щодо створення необхідних умов для функціонування господарського комплексу та обслуговування потреб населення, задоволення зростаючого попиту на товари та послуги, доступності інфраструктури.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, механізм застосування партнерства, інвестиції, розвиток українських регіонів.

В условиях преодоления последствий мирового финансового кризиса существует проблема нехватки потенциальных инвестиций в инфраструктуру украинских регионов и городов. Партнерство государства и бизнеса направлено на достижение экономических и социальных целей по созданию необходимых условий для функционирования хозяйственного комплекса и обслуживания потребностей населения, удовлетворения растущего спроса на товары и услуги, доступности инфраструктуры.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, механизм применения партнерства, инвестиции, развитие украинских регионов.

Under overcome the global financial crisis there is a problem of lack of potential investments in Ukrainian regions and cities infrastructure. Partnership of state and business to achieve economic and social objectives to create the necessary conditions for the economic sector and service needs of the population, rising demand for goods and services, availability of infrastructure. Keywords: public-private partnership, the mechanism of application partnerships, investments, development of Ukrainian regions.

Сьогодні значне число проблем, пов'язаних з оновленням соціальних та інженерних інфраструктур, модернізацією житлово-комунального господарства, розвитком дорожньої мережі і т.д., неможливо вирішити лише за рахунок регіональних та місцевих бюджетів. У світовій практиці для залучення приватних компаній в цілях розвитку суспільних інфраструктур і управління ними

широко використовуються механізми державно-приватного партнерства (ДПП).

Питанням становлення та розвитку інституту партнерства, інституціональному аналізу особливостей взаємодії органів влади та недержавного сектору присвячені дослідження сучасних вітчизняних фахівців і науковців: О.В. Берданової, І.Г. Бережної, В.М. Вакуленка, І.В. Запатріної, Ю.П. Лебединського, Н.А. Сич, В.П. Удовиченка.

Партнерство держави та бізнесу розглядається у працях таких зарубіжних учених, як В.І. Агроскін, М.Н. Афанасьєв, С.Ю. Глазьев, В.Г. Варнавський, М.В. Вілісов, О.І. Грищенко, Г.В. Горланова, М.Б. Джеррард, В.Н. Мочальников, Л.І. Єфімов, В.А. Михеев, В.Є. Манжиков.

Відомо, що державно-приватне партнерство є інституційний та організаційний альянс державної влади і приватного бізнесу з метою реалізації суспільно значимих проектів у широкому спектрі сфер діяльності – від розвитку стратегічно важливих галузей економіки до надання громадських послуг в масштабах всієї країни або окремих територій [1].

Метга статті – аналіз світового досвіду державно-приватного партнерства з метою удосконалення та його розвитку в Україні.

Механізм застосування державно-приватного партнерства здатний забезпечити, насамперед, можливість здійснення суспільно-значущих проектів в найбільш короткі терміни, малопривабливих для традиційних форм приватного фінансування, а по-друге, підвищити ефективність проектів за рахунок участі в них приватного бізнесу, як правило, більш ефективного на ринку, ніж державні інститути. Крім того, при цьому забезпечується зниження навантаження на бюджет за рахунок залучення приватних коштів і перекладання частини витрат на користувачів, можливість залучення кращих управлінських кадрів, техніки і технологій, підвищення якості обслуговування кінцевих користувачів. Нарешті, з'являється можливість сконцентрувати увагу державних органів на найбільш властивих їм адміністративних функціях і скоротити державні ризики за рахунок розподілу їх між приватним партнером і владою. Зі свого боку держава забезпечує можливість надання податкових та інших пільг, гарантій, а також матеріальних і фінансових ресурсів.

Крім цього, ДПП знайшло поширення в сфері транспорту, телекомунікацій, енергетики, сільського та комунального господарства, освіти та охорони здоров'я і деяких інших галузях інфраструктури та соціальних послуг.

Іншими словами, партнерство держави та бізнесу спрямоване на досягнення соціальних і економічних цілей щодо створення необхідних умов для функціонування господарського комплексу та обслуговування потреб населення, задоволення зростаючого попиту на товари та послуги, доступність інфраструктури.

В умовах подолання наслідків світової фінансової кризи існує проблема нестачі потенційних інвестицій в інфраструктуру українських регіонів і міст. Це змушує державу шукати альтернативні механізми фінансування відповідних

витрат. У зв'язку з цим все більш актуальним стає розвиток інституту партнерства держави і бізнесу як ефективного механізму залучення приватних інвестиційних ресурсів в суспільно значимі регіональні проекти. Така взаємодія на основі реалізації територіальних стратегій дозволить підвищити ефективність суспільного сектора, сприятиме якісній зміні національної економіки та посилення конкурентоспроможності як окремих регіонів, так і в цілому в Україні [2].

В останні роки в усьому світі спостерігається тенденція посилення співпраці влади та бізнесу. Зауважимо, що в українському суспільстві питання організації (або реалізації) державно-приватного партнерства стали привертати увагу представників різних рівнів влади, ділового співтовариства, науки. Якщо в європейських країнах ДПП сформувалося як стійкий елемент економіки, то в Україні сьогодні відбувається активна фаза становлення та розвитку інструментів і форм ДПП. Підвищений інтерес до теми взаємодії влади і приватного сектора обумовлений тим, що в багатьох країнах інститут ДПП дозволяє вирішувати безліч інфраструктурних, інноваційних, соціальних, екологічних завдань шляхом об'єднання ресурсів приватного та державного секторів. Причому ефективність такого альянсу забезпечується не стільки прямим об'єднанням фінансових ресурсів на умовах співфінансування (хоча і такий підхід застосовується досить часто), скільки максимально повним використанням унікальних можливостей кожного з двох учасників проекту та сукупним скороченням ризиків.

Очевидно, що обидві сторони партнерства зацікавлені в успішному здійсненні проектів в цілому. Проекти ДПП полегшують вихід на світові ринки капіталів, стимулюють залучення іноземних інвестицій в реальний сектор економіки. Особливе значення ДПП має для економіки регіонів, де на його основі розвиваються місцеві ринки капіталу, товарів та послуг і де кожен партнер вносить свій внесок в загальний проект.

Так, бізнес забезпечує фінансові ресурси, професійний досвід, ефективне управління, гнучкість і оперативність у прийнятті рішень, здатність до новаторства. При цьому зазвичай впроваджуються більш ефективні методи роботи, удосконалюються техніка і технології, з'являються нові форми організації виробництва, створюються нові підприємства, у тому числі з іноземним капіталом, налагоджуються ефективні коопераційні зв'язки з постачальниками та підрядниками. На ринку праці, як правило, підвищується попит на висококваліфікованих і добре оплачуваних працівників [3, С. 61].

Зі свого боку держава забезпечує можливість надання податкових та інших пільг, гарантій, а також матеріальних і фінансових ресурсів. У ДПП держава отримує можливість зайнятися виконанням своїх основних функцій – контролем, регулюванням, дотриманням громадських інтересів. У міру розвитку ДПП держава в сфері інфраструктури може поступово зміщувати акценти у своїй діяльності – з конкретних проблем будівництва і експлуатації об'єктів на адміністративно-контрольні функції. Неминучі підприємницькі ризики при цьому пе-

перозподіляються в бік бізнесу. Суспільна ж значимість ДПП полягає в тому, що в підсумку виграє суспільство як споживач більш якісних послуг.

Держава, вступаючи в союз з бізнесом, як правило, отримує не тільки зниження навантаження на бюджет, але й більш гнучку та дієву, ніж традиційна бюрократія, систему управління проектом, а бізнес – певний набір гарантій і преференцій. Партнерство в цьому випадку представляє собою якийсь симбіоз – реалізацію можливостей і ресурсів контрагентів – державного та приватного секторів, тобто кожна зі сторін виконує те, що їй вдається найкраще. Так, ключовим в діяльності уряду є здійснення послуг відповідно до зі стратегічними пріоритетами. Для приватного ж сектору визначальним є можливість надавати послуги з найбільш прийнятною ціною.

З організаційно-правової точки зору виділяють наступні ознаки ДПП [3, С. 17]:

- сторони партнерства повинні бути представлені як державним, так і приватним сектором економіки;
- держава і приватний бізнес повинні бути взаємно зацікавлені в інвестиційному проекті;
- взаємовідносини сторін повинні бути зафіксовані в офіційних договорах;
- взаємовідносини сторін повинні носити партнерський, та рівноправний характер;
- сторони повинні мати спільні цілі і чітко визначений державний інтерес;
- сторони мають об'єднати свої вклади для досягнення спільних цілей;
- при створенні партнерства повинні враховуватися режим іноземних інвестицій, адміністративне право, режим обміну валюти, податкове право, екологічні норми і т.д.;
- сторони повинні розподіляти між собою витрати і ризики, а не брати участь у використанні отриманих результатів.

Викладене вище дозволяє виділити наступні чотири економічні аспекти інституту партнерства держави і бізнесу.

1. Державно-приватне партнерство як частина системи заходів державного регулювання з метою реалізації промислової політики, стимулювання інноваційної активності, залучення інвестицій в розвиток інфраструктури та соціальної сфери.

2. Державно-приватне партнерство як залучення приватного сектора до діяльності щодо надання суспільних послуг (у таких областях, як ЖКГ, охорона здоров'я, освіта, транспорт, міське господарство та ін.).

3. Державно-приватне партнерство як інструмент залучення приватної ініціативи та інвестицій при збереженні державного контролю над активами.

При позначеному нами використанні інституту ДПП можливе подолання таких «вузьких місць», як недостатня якість управління державною власністю, нестача інвестиційних ресурсів, відсутність інноваційних технологій, низька економічна ефективність і податкова дисципліна.

Перевага для держави полягає в тому, що приватні інвестиції спрямовуються для створення, поліпшення і ефективного використання державного майна, не включеного у вільний господарський обіг, але важливого для економіки країни і повсякденного життя громадян.

4. Етико-економічний аспект. І підприємець, і держава повинні виходити з принципу справедливості при прийнятті економічних рішень.

Розглядаючи ДПП як економічну категорію, можна вважати, що державно-приватне партнерство – це формування нового ринку інвестицій, що має свої специфічні особливості, який тісно пов'язаний з інноваційною економікою. Оскільки без інвестицій не можна реалізовувати інновації, а без інновацій немає сенсу розвивати державно-приватне партнерство, то в повній відповідності з цим ДПП в системі ринків має свої особливості функціонування, свій механізм взаємодії, свої форми і принципи.

У Росії вже склалася певна практика державно-приватного партнерства при цьому такі проекти реалізуються головним чином на регіональному рівні. Регіональні інвестиційні проекти, на відміну від масштабних (комплексних), характеризуються менш тривалими термінами реалізації та окупності, отже, вони виявляються більш ефективними, що особливо важливо для зниження негативних наслідків кризи в суб'єктах країни. Так, строки реалізації інвестиційних (комплексних) проектів варіюють від 4 до 15 років, а регіональних інвестиційних – від 2 до 10 років.

Метою розвитку українських регіонів є реалізація геополітичних завдань за рахунок формування розвинутої економіки і комфортного середовища проживання людини в суб'єктах країни, розташованих на цій території, а також досягнення середньо українського рівня соціально-економічного розвитку. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити порівняльне або випереджаюче, порівняно з середньо українськими темпами, соціально-економічний розвиток суб'єктів України, розташованих на території українських регіонів, і вирішити ряд нагальних завдань, серед яких першочерговими є [2]:

- створення умов для розвитку перспективної економічної спеціалізації суб'єктів України, на основі природно-ресурсного, індустріального, кадрового та наукового потенціалу в рамках регіональних галузевих стратегій розвитку, стратегій соціально-економічного розвитку суб'єктів країни і муніципальних утворень, а також стратегічних програм великих компаній;

- формування стійкої системи розселення, що спирається на регіональні зони випереджального економічного зростання з комфортним середовищем проживання людини;

- зниження бар'єрів для економічної та соціальної інтеграції регіонів і підвищення конкурентоспроможності продукції, товарів і послуг відповідно до економічної спеціалізації, при обов'язковому формуванні нормативної правової бази, що визначає особливі умови цінової, тарифної, митної, податкової та бюджетної політики;

– формування чисельності населення і трудових ресурсів в обсягах, необхідних для вирішення економічних завдань, що стоять перед регіоном, підвищення якості людського капіталу.

У зв'язку з цим необхідні особливі форми державно-приватного партнерства, при цьому держава повинна виступити в ролі координатора або ініціатора запуску великих інфраструктурних проектів.

Отже, узагальнюючи сказане, зробимо такі висновки. В Україні покладено початок діалогу держави і бізнесу, великі вітчизняні та іноземні компанії готові до реалізації в регіоні інвестиційних проектів у нафтогазовій галузі, в тепло- і гідроенергетиці, вугільній промисловості.

Однак, незважаючи на це, проблема реалізації проектів державно-приватного партнерства у соціально-значимих сферах економіки України існує і полягає в тому, що ці сфери малоцікаві приватному бізнесу для цілей інвестування. У зв'язку з цим для успішного залучення приватних інвестицій у соціально-значущі сфери необхідно наступне:

– сформулювати регіональну нормативно-правову базу, що сприяє вирішенню спірних питань, що виникають у процесі реалізації проектів державно-приватного партнерства;

– надавати соціально орієнтованим компаніям пільги і преференції по податках;

– враховуючи досвід деяких регіонів України, розглянути питання про створення регіональних центрів державно-приватного партнерства, діяльність яких була б спрямована на підготовку, запуск і керування проектами державно-приватного партнерства.

1. Закон України Про державно-приватне партнерство [Електронний ресурс] / м. Київ, 1 липня 2010 року № 2404-VI. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/>.
2. Павлюк К. В. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави [Електронний ресурс] / К. В. Павлюк, С. М. Павлюк // Наукові праці КНТУ. Економічні науки – 2010. – № 17. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>.
3. Папп Н. В. Інструменти державно-приватного партнерства / Н. В. Папп // Сталій розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010. – С. 109.
4. Яковлев П. А. Государственно-частное партнерство: анализ международного опыта и перспектив / П. А. Яковлев // Коммунальное хозяйство городов: научно-технический сборник. – К. : Техника – 2010. – № 92. – С. 323-331.

Рецензент: д.е.н., професор Лазаришина І. Д. (НУВГП)